

Боков І. А.,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту,
Донецький державний університет
внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)

Науковий керівник:

Куракін О. М.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту,
Донецький державний університет
внутрішніх справ
(м. Кропивницький, Україна)

РЕІНТЕГРАЦІЯ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ ДО ЦИВІЛЬНОГО ПРОСТОРУ: НАЦІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ РЕАЛІЇ.

В умовах триваючої повномасштабної збройної агресії проти України питання повернення військовослужбовців до мирного життя набуло безпрецедентної гостроти та суспільного значення. Зростання чисельності ветеранської спільноти, яка після завершення війни складатиме значну частку населення, перетворює процес реінтеграції з суто соціально-гуманітарного завдання на ключовий фактор національної стійкості та запоруку майбутньої соціальної стабільності держави.

Ефективна адаптація захисників та захисниць до цивільного простору вимагає не лише належного вшанування їхнього внеску в оборону країни, але й функціонування чітких організаційно-правових механізмів. Сучасні реалії диктують необхідність переосмислення підходів державної політики: від пасивного соціального захисту до створення умов для повноцінної самореалізації ветеранів у цивільному житті. Тому аналіз національних правових та організаційних засад цього процесу є критично важливим для виявлення існуючих прогалин та формування ефективної стратегії відновлення людського капіталу України.

Нормативний фундамент реінтеграції захисників України базується на Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (№ 3551-ХІІ) [1], прийнятому ще у 1993 році. Цей закон є «рамковим» — він визначає, хто такі ветерани, та встановлює перелік пільг, але конкретні механізми надання цих пільг часто регулюються постановами Уряду. Хоча цей

акт неодноразово зазнавав змін, його концептуальна основа значною мірою спирається на радянські практики, розраховані на ветеранів минулих епох.

Сучасний підхід до захисника України повинен включати повернення його у соціум, як самостійну та незалежну одиницю, а не як особу над якою опікуються. Тобто умовний «безкоштовний проїзд» на комунальному транспорті, яким користуються люди саме з інвалідністю і з яким виникає багато проблем між цією групою населення, додається ще одна група, що перевантажує і знецінює цю пільгу.

Для підтримання повернення у соціум краще надати певну грошову щорічну суму як приклад зимової «тисячі», на певні категорії витрат, де військовий вже буде мати вибір куди саме її витратити, від банального абонементу у спортзал, старту свого бізнесу чи до вступу у навчальний заклад по контракту, що також не буде відбирати місце у бюджетників та створювати додаткові квоти. Також це дасть особі яка зробила вибір відстоювати інтереси своєї країни й надалі робити вибір у майбутнє яке вона хоче.

Надмірна кількість пільг може створити багато проблем, що можна побачити на прикладі Хорватії, яка теж пройшла через оборону своїх територій. Хорватська система базується на Законі «Про права хорватських захисників з Вітчизняної війни та членів їхніх сімей» (*Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata*).

Після закінчення війни у 1996 році офіційна кількість ветеранів становила близько 336 тисяч. Проте політика «відкритих дверей» та розширення критеріїв призвели до того, що станом на 2010-ті роки цей статус мали вже понад 500 тисяч осіб (при населенні країни близько 4 млн).

Хорватія дозволила ветеранам виходити на пенсію значно раніше загального пенсійного віку та з підвищеними коефіцієнтами. У результаті тисячі чоловіків у віці 35-45 років, фізично здорових, вийшли на пенсію. Це створило дефіцит робочої сили та величезне навантаження на пенсійний фонд. Замість того, щоб працювати і платити податки, ці люди стали пасивними отримувачами бюджетних коштів.

Ветерани стали найпотужнішою організованою силою в країні, яка активно впливала на політику. Будь-яка спроба уряду (навіть через 20 років після війни) переглянути пільги чи оптимізувати бюджет наштовхувалася на масові протести (наприклад, відомі протести 2014-2016 років у Загребі, де ветерани розбили наметове містечко) [2].

На відміну від пострадянської системи, де фокус зміщено на пільги «бідності» (безкоштовний проїзд, знижки), американська система U.S. Department of Veterans Affairs [3] працює як величезна корпорація з розвитку кар'єри та здоров'я. Її правова основа – Title 38 of the U.S. Code [4] (Кодекс законів США, Розділ 38 «Пільги ветеранам»).

Ключовим драйвером цієї системи є освіта, яка реалізується через програму Post-9/11 GI Bill [5]. Це одна з найуспішніших соціальних ініціатив в історії країни, що дозволяє військовим, які відслужили мінімум 36 місяців, отримати нову професію за рахунок держави. Уряд покриває 100% вартості

навчання в державних університетах або значну частину витрат у приватних закладах (до 27 тисяч доларів на рік). Окрім оплати навчання, ветеран отримує кошти на підручники та, що найважливіше, щомісячну стипендію на житло (МНА). Ця виплата є не оплатою гуртожитку, а «живими» грошима, сума яких залежить від вартості оренди в місті навчання; наприклад, у Нью-Йорку вона може сягати 3000-4000 доларів. Принциповим є те, що час навчання зараховується до стажу, тобто ветеран фактично отримує зарплату за здобуття освіти.

Процес повернення до цивільного життя не є миттєвим, а регулюється обов'язковою програмою переходу (TAP – Transition Assistance Program) [6]. У США неможливо звільнитися зі служби одним днем: підготовка починається за 365 днів до демобілізації. Військовослужбовець зобов'язаний пройти курси, де його навчають фінансової грамотності, написання резюме та проходження співбесід. Особлива увага приділяється «перекладу» військових навичок на мову бізнесу, щоб роботодавець розумів цінність досвіду кандидата. Без сертифіката про проходження цих курсів командир не має права підписати фінальні документи на звільнення.

Аналіз ситуації доводить, що чинна модель підтримки ветеранів в Україні вичерпала себе і потребує докорінних змін. Спираючись на міжнародний досвід, держава має уникати «хорватського сценарію» з його пасивною ізоляцією пільговиків та переорієнтуватися на американський підхід, де ветеран – це цінний людський капітал. Стратегічним завданням реформи є перехід від політики довічного утримання до інвестування в освіту, бізнес та професійну адаптацію захисників. Лише заміна декларативних пільг на дієві інструменти розвитку дозволить повноцінно інтегрувати ветеранів у суспільство та зробить їх рушійною силою післявоєнної економіки, а не обтяженням для бюджету.

Список використаних джерел:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993, № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
2. Paul Stubbs & Siniša Zrinščak (2015) Citizenship and Social Welfare in Croatia: Clientelism and the Limits of 'Europeanisation', *European Politics and Society*, 16:3, 395-410, DOI:10.1080/23745118.2015.1061798.
3. U.S. Department of Veterans Affairs. URL: <https://www.va.gov>.
4. TITLE 38-VETERANS' BENEFITS: United States Code від 02.09.1958. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2023-title38/html/USCODE-2023-title38.htm>.
5. U.S. Department of Veteran Affairs. Post-9/11 GI Bill (Chapter 33). URL: <https://www.va.gov/education/about-gi-bill-benefits/post-9-11/>.
6. DoDTAP Transition Assistance Program. About DoD TAP. URL: <https://www.dodtap.mil/dodtap/app/about/DoDTAP>.